

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Одеська юридична академія»

СУРВІЛАЙТС ДІАНА ВІТАУТІВНА

УДК 321.01:316.35

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
НА ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ МОЛОДІЖНИХ
СУБКУЛЬТУР

Спеціальність 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем
та глобального розвитку

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Одеса – 2013

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі соціальних теорій Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор політичних наук, професор,
Яковлев Денис Вікторович,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри соціальних теорій,
декан факультету правової політології та соціології

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор,
Шевчук Олександр Володимирович,
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили,
професор кафедри міжнародних відносин та
зовнішньої політики,
декан факультету політичних наук;

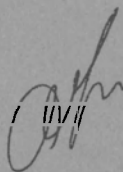
кандидат політичних наук, доцент
Єфтені Наталя Миколаївна,
Одеська національна морська академія,
доцент кафедри права.

Захист відбудеться 21 червня 2013 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д41.086.02 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2, ауд. 312.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 20 травня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. В. Пехник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження визначається тим, що глобалізація створює нові форми самовизначення молодих громадян, які обумовлені інтеграційними процесами у політичній та культурній сферах, посилюються впливом інформаційних технологій та глобальних комунікативних мереж, спричиняють трансформації ролі національних держав та зміни у процесах політичної соціалізації молоді та ідентифікації представників молодого покоління.

Молодіжні субкультури характеризуються відсутністю формалізації у відносинах учасників, високим рівнем та різноманітними формами громадської активності, використанням комунікативних мереж, спрямованістю діяльності не лише на культурний простір, а і на політичні та економічні зміни.

Дослідження впливу глобалізації на формування молодіжних субкультур, аналіз еволюції та визначення тенденцій їх розвитку у контексті молодіжної політики виступає актуальним напрямком сучасних політологічних студій, що зумовлено демократизацією взаємодії влади та суспільства, реформами у соціальній та економічній сферах.

Вищезазначене свідчить про необхідність глибокого комплексного дослідження запропонованої теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено в рамках планової науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» за темою «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (№ державної реєстрації – 011U0006H) та безпосередньо пов'язано з комплексною науково-дослідницькою темою кафедри соціальних теорій Національного університету «Одеська юридична академія» – «Особливості впровадження теоретичної моделі паритетної демократії у виборчому процесі України» (2011-2012 р.), одним із виконавців яких є автор.

Мета і завдання дослідження визначені в межах теоретичної та практичної значущості теми, ступеня її наукової розробки та методологічного інструментарію, що був використаний в процесі роботи. Мета дисертаційного дослідження полягає в аналізі впливу глобалізації на процес формування молодіжних субкультур, їх еволюції та тенденцій подальшого розвитку у реалізації молодіжної політики. Для досягнення поставленої мети були визначені наступні дослідницькі завдання:

- обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження глобалізаційних впливів на процес формування молодіжних субкультур;
- з'ясувати специфіку генези молодіжних субкультур та їх основних соціально-політичних характеристик;

- охарактеризувати процес політичної діяльності молоді в умовах глобалізації як об'єкта міждисциплінарних досліджень;
- розкрити сутність та основні характеристики сучасних теоретичних концепцій щодо ролі субкультур у процесі політичної соціалізації молоді;
- розглянути трансформації соціально-політичного простору під впливом глобалізаційного процесу;
- проаналізувати сутність та особливості функціонування молодіжних субкультур;
- дослідити засоби соціальної та політичної ідентифікації молодіжних субкультур в умовах глобалізації;
- проаналізувати молодіжні субкультури як чинник формування молодіжної політики в умовах глобалізації;
- проаналізувати специфіку реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні;
- висвітлити правові основи молодіжної політики та регулювання діяльності молодіжних субкультур;
- дослідити процес «глокалізації» та його вплив на формування молодіжних субкультур.

Об'єктом дослідження виступає глобалізація як багатоаспектне явище, її політична та соціокультурна складова.

Предметом дослідження є вплив глобалізації на процес формування молодіжних субкультур, зокрема, на політичну соціалізацію та ідентифікацію молодих громадян, реалізацію молодіжної політики.

Методи дослідження визначаються складністю та багатофакторністю впливу глобалізації на процес формування молодіжних субкультур. Теоретико-методологічну основу дисертаційного дослідження складають як загальнонаукові, так і спеціальні політологічні методи. Використані загальнонаукові методи базуються на принципах об'єктивності та узагальнення. Основою дослідження є інтерпретативна парадигма політичних наук. У її межах досягнуто зміст, сутність та особливості впливу глобалізації на формування молодіжних субкультур, політичну соціалізацію та ідентифікацію молодих громадян, процесу взаємодії владних акторів та молодого покоління, еволюцію та тенденції розвитку молодіжної політики.

Використання структурно-функціонального аналізу дозволило дослідити структуру та функції молодіжних субкультур, їх трансформації під впливом глобалізації. За допомогою системного аналізу охарактеризовано особливості функціонування молодіжних організацій, які об'єднують представників молодіжних субкультур, включених у більш широкий комплекс зв'язків як підсистем у межах системи соціально-політичних відносин у сфері молодіжної політики та специфіку діяльності представників молодіжних субкультур в умовах глобалізації. Метод історичного аналізу дозволив простежити

еволюцію глобалізаційних впливів на процес формування молодіжних субкультур. Слід відзначити додаткові методи, завдяки яким було отримано вагомі наукові результати, зокрема статистичний (використовувався для аналізу розвитку молодіжних субкультур, рухів та організацій, напрямків їх діяльності), формально-юридичний (для аналізу нормативно-правової бази молодіжної політики та регулювання діяльності молодіжних субкультур), компаративістський (для порівняння механізмів впливу на формування молодіжних субкультур під впливом глобалізації на різних історичних етапах).

Базуючись на аналізі основних сучасних теоретичних розробок вітчизняних та зарубіжних дослідників, було сконструйоване авторське бачення впливу глобалізації на процес формування молодіжних субкультур.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертаційна робота є одним із перших в українській політичній науці комплексним дослідженням механізмів впливу глобалізації на процес формування молодіжних субкультур. Новизна результатів дослідження обумовлена ґрунтовним політологічним аналізом впливу глобалізації на формування молодіжних субкультур як складного процесу, що визначає зміст та напрямки розвитку молодого покоління, молодіжних організацій та рухів, їхнього взаємозв'язку та взаємного впливу зі сферою політичної соціалізації, ідентифікації та політичної взаємодії в цілому.

Новизна полягає, зокрема, у наступних положеннях та висновках дисертаційного дослідження:

вперше:

– досліджено процес формування та діяльності молодіжних субкультур, їх світоглядних основ через призму комплексного аналізу глобалізації, яка найбільш рельєфно проявляється у сфері політичної взаємодії між державною владою, інститутами громадянського суспільства та наднаціональними політичними та економічними структурами. Обґрунтовано специфіку впливу глобалізації на процеси політичної соціалізації та ідентифікації молодих громадян. Визначено, що саме як наслідок глобалізаційних процесів у політичній, економічній, культурній сферах відбуваються зміни у світогляді молодого покоління, розвиток та функціонування молодіжних субкультур, що базуються на постмодерних інтерпретаціях політики, постматеріальних цінностях та використанні глобальних комунікативних мереж;

– обґрунтовано основні тренди діяльності молодіжних субкультур в умовах глобалізації. З одного боку, уніфікація простору політичних та соціокультурних ідентичностей під впливом глобалізації та розвиток молодіжних субкультур, які виникли у країнах «ядра» світової системи, їх поширення на країни «напівпериферії» та «периферії». З іншого боку, формування альтернативних молодіжних субкультур, представники яких проголошують пріоритет та захист національних і локальних культур, цінностей і традицій, історичної спадщини;

а також загострення етнополітичних, релігійних, гендерних, соціальних і екологічних конфліктів.

уточнено:

– роль глобалізаційних процесів у формуванні нових молодіжних організацій, рухів та субкультур, діяльність яких спрямована на вираження у суспільно-політичному дискурсі політичних, соціальних, економічних, екологічних, культурних форм організації життя сучасного суспільства в умовах глобалізації. Визначено, що до них відносяться альтернативні, екологічні і нетрадиційні молодіжні рухи та субкультури;

– розуміння ідеологічної основи діяльності молодіжних рухів та молодіжних субкультур, яка змінюється під впливом глобалізації. До неї, незважаючи на еклектичність, можна віднести постматеріальну систему цінностей, перенесення ваги на самореалізацію особи, участі у громадському житті, потреба у визнанні з боку спільноти, децентралізацію організації молодіжних субкультур. В цілому, у діяльності представників молодіжних субкультур відбувається ідеологізація сфери цінностей, конвергенція культурного, політичного та соціального капіталу. Окрема увага приділяється ідеї відчуження, яка знаходиться в основі діяльності молодіжних субкультур та рухів сучасності й актуалізується під впливом процесів глобалізації.

дістало подальший розвиток:

– визначення впливу процесу «глокалізації» на формування та розвиток молодіжних субкультур. Обґрунтовано розуміння глокалізації, як сукупності глобалізаційних процесів та динамічного розвитку локальних культур та спільнот, що впливає на трансформації молодіжних субкультур. Визначено фактори впливу глокалізації на молодіжні субкультури, які обумовлені особливостями соціального та економічного розвитку регіонів, а також місцевими традиціями, менталітетом, культурою, розвиненістю системи наукових установ та освітніх закладів, релігійною зорієнтованістю громадян та ін. Процес глокалізації виступає одним із визначальних чинників формування нових молодіжних рухів (у тому числі «антиглобалістських» і «альтерглобалістських»), має безпосередній вплив на трансформацію молодіжних субкультур і функцій, ролі і завдань представників молодого покоління в умовах кардинальних цивілізаційних зрушень;

– обґрунтування необхідності змін у нормативно-правовій базі молодіжної політики та регулювання діяльності молодіжних субкультур з метою забезпечення паритетної участі молодих громадян у політичній взаємодії в умовах глобалізації.

Практичне значення одержаних результатів щодо дослідження впливу глобалізації на процес формування молодіжних субкультур полягає у тому, що вони можуть бути використані у науково-теоретичній та інформаційно-аналітичній роботі з проблем взаємодії міжнародних організацій, органів державної влади,

інституцій громадянського суспільства (молодіжних громадських організацій) та представників мас-медіа. Окремі положення можуть використовуватись при розробці та впровадженні програм з удосконалення діяльності міжнародних організацій, молодіжної політики, раціональній взаємодії влади та молоді на глобальному, національному та регіональному (локальному) рівнях політичної взаємодії, залучення молоді до політичної активності, спрямованої на пошук конструктивних шляхів вирішення глобальних проблем сучасності (екологічних, економічних, політичних), демократизації діяльності молодіжних організацій, а також у процесі консультування політичних та адміністративних керівників. Концептуальні підходи та основні положення можуть бути використані у науково-педагогічній діяльності, при розробці та викладанні курсів з політичних наук, глобалістики, державного управління, молодіжної політики тощо. Також результати дослідження можуть бути використані у процесі практичних заходів держави щодо вирішення проблем підвищення політичної активності молодого покоління, раціоналізації участі представників молодіжних субкультур у соціально-політичному житті.

Апробація основних висновків та теоретичних положень дисертації відбувалася в процесі обговорення на засіданнях кафедри соціальних теорій, на науково-методичних семінарах, на щорічних наукових конференціях професорсько-викладацького складу і наукових працівників Національного університету «Одеська юридична академія». Теоретико-методологічні положення та ідеї, що розвиваються у дисертаційному дослідженні, доповідались та обговорювались на міжнародних наукових конференціях, семінарах, круглих столах в Україні та Російській Федерації, серед яких слід відзначити міжнародні наукові конференції «Соціально-економічні аспекти сервісу: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Санкт-Петербург, 2009 р.), «Інноваційні процеси у сфері сервісу: проблеми та перспективи» (м. Санкт-Петербург, 2010 р.), «Молодь і наука XXI століття: економіка та управління у сфері послуг» (м. Санкт-Петербург, 2012 р.), «Чорноморський дослідницький політологічний проект» (м. Одеса, 2012 р.), «Суспільна політика в Україні: теорія та практика» (м. Одеса, 2013 р.), «Чорноморський політологічний форум» (м. Одеса, 2013 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у 12 наукових публікаціях, з яких 5 у фахових виданнях в галузі політичних наук.

Окремі важливі для роботи концептуальні положення викладались автором під час участі у наукових конференціях та були видані друком за матеріалами зазначених науково-практичних конференцій.

Структура роботи обумовлена специфікою об'єкту і предмету дисертаційного дослідження. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів основної частини, які поділяються на одинадцять підрозділів, висновків

і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 185 сторінок. Список використаних джерел містить 342 найменування (36 сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, розкрито зв'язок роботи із відповідними темами колективних наукових досліджень, визначено об'єкт, предмет, сформульовано мету та завдання дослідження, охарактеризовано використані у роботі загальнонаукові та політологічні методи, її наукову новизну та практичне значення, представлено відомості щодо апробації та публікації результатів дослідження.

У **першому розділі «Еволюція наукової думки щодо глобалізаційних впливів на процес формування молодіжних субкультур»**, який складається з двох підрозділів, визначено основні історичні етапи становлення теорій глобалізації щодо впливу на формування молодіжних субкультур, досліджено історіографію проблеми, генезу молодіжних субкультур та їх основні характеристики, проаналізовано зв'язок розвитку молодіжних субкультур із становленням та розвитком соціальної та політичної взаємодії.

У *першому підрозділі «Історіографія проблеми»* відзначено, що дослідження глобалізації, як одного із найважливіших векторів розвитку сучасного суспільства та впливого фактору молодіжної політики з точки зору політичних наук розпочались у третій чверті ХХ та пов'язані із роботами таких авторів, як Дж. Маклін (глобалізація соціальних відносин), Т. Левітт (глобальні ринки), Р. Робертсон (вплив на глобалізацію факторів міжнародного значення, культурного та інформаційного обміну), Ш. Айзенштадт (функції молодіжних груп в умовах глобалізації). Визначено, що у процесі історичного розвитку дослідженням глобалізації приділяли увагу не лише окремі вчені, а й наукові інституції, серед яких у дисертації проаналізовано діяльність Гарвардської школи бізнесу (США), Німецького інституту молоді (Мюнхен) та Центру сучасних культурних досліджень Берлінгемського університету (Великобританія).

Проблематика молодіжних субкультур, їх світоглядних основ та трансформацій під впливом глобалізації висвітлювалась у роботах таких зарубіжних авторів, як Л. Розенмайер (Австрія), І. Велев, П. Мітев, М. Сємов (Болгарія), В. Фрідріх, К. Штарке, У. Штарке, Х. Шельській, Р. Майер, І. Ріхтер (Німеччина), З. Бекелі (Угорщина), Д. Ріордан, В. Крістофер (Великобританія), Р. Добсон, Н. Смелзер (США), В. Адамські, Р. Діонізяк (Польща), В. Дубській (Чехія), Л. Махачек (Словаччина), О. Бадіна (Румунія), Й. Сімхадрі (Індія), Г. Кармен (Мексика) та ін.

Проналізовано еволюцію наукових підходів до молодіжної проблематики у пострадянських країнах. Відзначено здобутки таких радянських авторів,

як В. Лісовський (соціалізація молоді), І. Кон (соціально-психологічні та демографічні характеристики молоді, її вікові межі), І. Андреева та Л. Новікова (міська молодіжна культура), Ф. Філіпов (соціальна мобільність молоді), М. Руткевич (соціалізація молоді як відтворення соціальної структури).

У 80-х роках минулого століття основну увагу дослідників було зосереджено на неформальних молодіжних об'єднаннях, кримінальних угрупованнях та молодіжній злочинності, наркоманії, девіантній поведінці представників молодого покоління. До такого роду робіт слід віднести дослідження І. Сундієва, Г. Забр'янського, М. Ілле, О. Сакмарова, Ю. Щекочіхіна та ін.

Наприкінці ХХ–на початку ХХІ століття з'явилися ґрунтовні дослідження молодіжних субкультур, в яких знайшли розвиток здобутки радянських вчених, проводили Ю. Давидов, І. Роднянська, З. Сікевіч, Т. Щепанська, В. Пірожков, О. Тарасов, Д. Петров, Є. Омельченко та ін.

Окремо досліджено роботи, присвячені молодіжним субкультурам. Серед українських та російських дослідників слід відзначити роботи В. Бебика, М. Головатого, Л. Гринина, М. Долішного, В. Журавльова, О. Зіновьева, О. Канова, М. Козоріна, Ю. Кузовкова, А. Уткіна, В. Федотову, О. Шевчука та ін.

Обґрунтовано, що одним із головних питань у діяльності молодіжних організацій та формуванні молодіжних субкультур у ході історичного розвитку виступає ставлення до ціннісних орієнтацій попередніх поколінь, інтеграції до національного та світового простору.

У *другому підрозділі «Гене́за молодіжних субкультур та їх основні соціально-політичні характеристики»* обґрунтовано, що на різних історичних етапах проблема формування субкультур в цілому та молодіжних субкультур, зокрема інтерпретувалась з позицій міфологічних уявлень, релігійного світогляду, ідеологічних доктрин, наукових парадигм. В історії наукової думки виділяються різні способи обґрунтування процесу формування молодіжних субкультур, ролі представників молодого покоління у суспільних відносинах, серед яких у дисертації аналізуються філософська думка античності, теологічні доктрини середньовіччя, ідеологічні напрямки політики доби модерну та постмодерні інтерпретації.

Серед причин формування молодіжної субкультури виділено та проаналізовано універсально-біологічні (пов'язані з віковими особливостями молоді), конкретно-історичні, (які визначають зміст і форму вираження молодіжної субкультури) та політичні фактори. Обґрунтовано, що останні пов'язуються з реакцією молоді на політичні події (як зовнішньополітичні так і внутрішньополітичні).

Визначено напрямки досліджень основних характеристик молодіжних субкультур: музичних (С. Фріз, Д. Вайнштейн та ін.), альтернативних (Д. Дотер,

Д. Левіс та ін.), протестних (Е. Мохан, Д. Мелоун та ін.), соціокультурних (В. Тернер). Обґрунтовано, що в умовах глобалізації важливу роль у формуванні молодіжних субкультур відіграють мас-медіа (Дж. Лалл, Дж. Д. Пітерс та ін.).

У висновках до першого розділу відзначається велика увага дослідників до проблеми формування молодіжних субкультур під впливом глобальних процесів сучасності. Аналіз історіографії проблеми дозволив визначити та якісно дослідити основні історичні етапи становлення теорій глобалізації, напрямки політологічного обґрунтування впливу глобалізації на формування молодіжних субкультур. Застосування наявних наукових методів та принципів дозволило простежити генезу молодіжних субкультур та визначити їх основні характеристики, зв'язок із розвитком політичної взаємодії.

У другому розділі «**Теоретико-методологічні засади дослідження процесу формування молодіжної субкультури**» обґрунтовано концептуальні засади дослідження, здійснено огляд наукової літератури за темою дисертації, визначено ступінь та суть наукової розробки проблеми, обґрунтовано вибір напрямків наукового дослідження, зроблено аналіз основних підходів до процесу формування молодіжної субкультури, уточнено категоріальний апарат в контексті сучасних політичних теорій, проаналізовано політичну діяльність молоді як об'єкт міждисциплінарних досліджень, сучасні теоретичні концепції щодо ролі субкультур у процесі політичної соціалізації молоді, сутність та основні напрямки трансформацій соціально-політичного простору під впливом глобалізаційного процесу.

У першому підрозділі «*Політична діяльність молоді в умовах глобалізації як об'єкт міждисциплінарних досліджень*» визначено вагомий внесок представників соціальної філософії, політичної науки, державного управління, соціальної психології та культурологічних студій у дослідження глобалізаційних процесів та їх впливу на соціокультурну взаємодію молодих громадян. Найбільш значущими представляються роботи З. Баумана, Д. Белла, П. Бергера, А. Віддавські, Ф. Фукуями, Ю. Габермаса, О. Гаман-Голутвіної, А. Гусейнова, А. Неклесса, А. Панаріна, В. Іноземцева, Ф. Кессіді, О. Білоруса, Б. Гаврилишина, В. Горбатенка, В. Гошовської, О. Зернецької, Л. Кормич, І. Кравченка, М. Михальченка, М. Пірен, Ю. Сурміна, С. Чукут, Ю. Шайгородського та ін.

Політична діяльність молоді та молодіжні субкультури виступають предметом дослідження Г. Абрамової, Т. Алексеєнко, В. Боровика, Є. Бресвої, Е. Бріксона, М. Ейзенштадта, В. Ларміна, В. Ольшанського, Д. Петрова, О. Толстих, Т. Щепанської, О. Якуби, В. Якушика та ін.

Концептуальні основи дослідження політичної діяльності молодих громадян та їх об'єднань, процесу формування та реалізації молодіжної політики в умовах глобалізації, як складової частини зміни парадигми молодіжної політики, яка відбулась за роки незалежності представлено у

роботах таких вітчизняних дослідників, як Є. Бистрицький, О. Дем'янчук, Н. Єфтені, І. Кресіна, С. Макєєв, В. Полохало, І. Попова, Ф. Рудич, С. Рябов, В. Тертичка, В. Токовенко, М. Томенко, Г. Щедрова та ін.

Для аналізу політичної діяльності молоді, демократичних механізмів взаємодії влади та інституцій громадянського суспільства з сучасних методологічних позицій у даному дослідженні використовувались праці зарубіжних авторів Х. Абельса, У. Бека, П. Бергера, Ж. Бодріяра, П. Бурдьє, Л. Вайтхеда, Г. Колбеча, В. Парсонса, Д. Растоу, Д. Стоун, О. Тоффлера, С. Гантингтона та ін.

Обґрунтовано, що специфіка політичної діяльності молоді обумовлена «перехідним станом» між дитинством та дорослим життям, переосмисленням ціннісних орієнтацій та ідеалів, конструюванням ідентичності (індивідуальної та групової – молодіжних субкультур), протиріччям між необхідністю самореалізації та саморозвитку та реальними можливостями досягнення певного рівня економічної та соціальної самостійності, формуванням громадянської та політичної позиції, виробленням «картини світу», періодом професійної підготовки, пошуком соціальної, економічної та політичної перспективи.

У другому підрозділі «Сучасні теоретичні концепції щодо ролі субкультур у процесі політичної соціалізації молоді» з метою ґрунтовного аналізу процесу соціалізації автором критично проаналізовано та систематизовано наявні наукові розробки з досліджуваної проблематики. Загальні роботи з соціальних та політичних наук, у яких висвітлюється проблема політичної соціалізації належать таким вітчизняним та зарубіжним авторам, як Г. Тард, Р. Арон, Д. Істон, Л. Коен, Р. Ліптон, Т. Парсонс, М. Вебер, У. Гуд, Р. Даль, В. Харт, Т. Луман, Ю. Габермас, Е. Фріксон та ні.

Обґрунтовано, що активізація досліджень політичної соціалізації молоді у середині минулого століття пов'язується із кризою довіри до владних інституцій, молодіжними страйками, расовими конфліктами, масовими антивосенними, екологічними і жіночими рухами. Визначено, що дисфункції політичної системи проявляються у протиставленні офіційної політики та повсякденного життя молодих людей.

Визначено, що динаміка сучасних глобальних процесів обумовлює високі вимоги до молодих громадян, зокрема сформовані уявлення щодо політичної реальності, партійна та ідеологічна ідентифікації, здатність робити раціональний політичний вибір, високий рівень політичної культури та політичної активності. В українському науковому дискурсі проблеми політичної соціалізації молоді розглядаються крізь призму політичного виховання, політичного навчання і освіти (М. Головатий, В. Бебик, В. Ребкало, Є. Головаха та ін.).

У третьому підрозділі «Трансформації соціально-політичного простору під впливом глобалізаційного процесу: нові форми взаємодії» уточнюються

ключові поняття досліджуваної проблеми. Зокрема, проаналізовано визначення та характеристики глобалізаційного процесу у науковій літературі, його вплив на появу та розвиток нових форм соціальної та політичної взаємодії.

Відзначено, що під впливом глобалізації формується «єдиний світ» (Х. Хондкер, Р. Робертсон, З. Бжезинський та ін.), відбувається процес з'єднання різних спільнот на противагу диференціації людства (М. Чешков, О. Коппель та ін.), перетворення певних локальних явищ та культур на світові, планетарні (Е. Гіденс та ін.), посилюється взаємна залежність різних країн (У. Бек, І. Валерстайн, Дж. Фрідмен та ін.)

Обґрунтовано, що сам процес глобалізаційних зрушень знаходиться на стадії динамічного розвитку та трансформацій, а універсальні тенденції, які породжує глобалізація, утворюючи спільний політичний, фінансовий та комунікативний простір сучасності, одночасно підіймають хвилю протестних настроїв серед молоді, сприяють формуванню нових молодіжних соціально-політичних рухів, як глобалістської, так і антиглобалістської та альтерглобалістської орієнтації.

У висновках до другого розділу на основі проведеного аналізу обґрунтовано категоріальний апарат дослідження в контексті сучасних політичних теорій, проаналізовано політичну діяльність молоді як об'єкт досліджень з позицій соціальної філософії, політичної науки, права, державного управління та соціальної психології. Визначено процес політичної соціалізації молоді з позицій інституціональної теорії та біхевіоризму, досліджено основні напрямки трансформацій соціально-політичної взаємодії в умовах глобалізації.

У **третьому розділі «Глобалізаційний процес як фактор розвитку молодіжних субкультур»** аналізуються сутність та особливості функціонування молодіжних субкультур, досліджуються моделі впливу глобалізаційних процесів на сучасні молодіжні субкультури, визначаються засоби соціальної та політичної ідентифікації представників молодіжних субкультур в умовах глобалізації.

У *першому підрозділі «Молодіжні субкультури: сутність та особливості функціонування»* зазначено, що динамізм, соціально-демографічні характеристики представників молодого покоління дозволяють відзначити особливості їхнього політичного впливу у сучасному світі. Враховуючи, що процес становлення молоді перебуває під впливом політичних цінностей, ідеологій, норм, традицій, тобто комплексу соціально-політичних чинників, можна визначити молодіжні субкультури в якості важливого фактору формування ідентичності та політичної соціалізації молоді.

Визначено, що найбільш розгалуженою виступає молодіжна субкультура, вона включає велику кількість різновидів, неформальних об'єднань та життєвих стилів. Обґрунтовано, що молодіжні субкультури класифікуються за інтересами (музичні, спортивні, філософські, містичні, технічні, екологічні

та ін.), за способами світосприйняття (романтичні, гедоністичні, розважальні, ескапістські, кримінальні, радикальні та ін.), за способом проведення часу (гра, у тому числі – комп'ютерна, слухання музики, спорт, творчість та ін.).

У другому підрозділі «Вплив глобалізаційних процесів на сучасні молодіжні субкультури: політичні, соціокультурні та економічні моделі» зазначено, що глобалізація визначає структурні і функціональні характеристики міжнародної системи, впливає на формування моделей нового світогляду у представників молодіжних субкультур.

Обґрунтовано, що економічні моделі глобалізації передбачають процес посилення взаємозв'язку національних економік та політичних систем, що знаходить своє вираження в утворенні світового ринку товарів і послуг, фінансів; становленні глобального інформаційного простору; перетворенні знання в основний елемент суспільного багатства; виході бізнесу за національні кордони через формування ТНК; впровадженні і домінуванні ліберально-демократичних цінностей.

Проаналізовано чотири моделі глобалізації: «повна глобалізація», «глобалізація фінансового сектору», «глобалізація реального сектору», «ізоляція».

Аргументовано, що у сучасному світі домінує друга модель глобалізації, яка має наступні ознаки: – наявність вільного руху капіталу між країнами; – лібералізація і дерегулювання фінансових ринків; – конкуренція за доступ до капіталу; – мінливість і нестабільність ринків, особливо в країнах, що розвиваються; – розвиток інформаційних технологій; – стандартизація фінансових продуктів і фінансові інновації.

Обґрунтовано, що концентрація капіталу у постіндустріальних країнах спричиняє хвилі міграції з країн «периферії» до країн «ядра» глобалізації. Визначено, що усі ці фактори сприяють поширенню неоліберальної моделі політичної взаємодії та безпосередньо впливають на формування молодіжної політики, політичну діяльність молоді та молодіжні субкультури.

У третьому підрозділі «Засоби соціальної та політичної ідентифікації молодіжних субкультур в умовах глобалізації» висвітлено та проаналізовано чинники впливу на простір ідентифікації молодих людей та їх об'єднань.

Обґрунтовано, що під впливом глобалізації у молодіжному середовищі формуються не лише цінності індустріального суспільства (орієнтація на споживацтво, масова культура, стандартизація, ієрархія, уніфікація), а й альтернативні візії політичного розвитку сучасного світу, які представлені у діяльності нетрадиційних, зелених та альтернативних рухів та спрямовані на пошуки та презентацію у суспільно-політичному дискурсі нових економічних, політичних, культурних форм організації суспільного життя.

Відзначено екліктичність ідеологічних витоків сучасних молодіжних субкультур відсутність цілісної доктринальної системи їх діяльності. Визначено,

що в основі альтернативних, нетрадиційних та екологічних рухів знаходиться постмодерністська, постматеріальна система цінностей (яка переносить акцент з матеріальних благ і доходів як головної життєвої мети молодій людині на нематеріальні потреби – самореалізацію молодій особи, активну участь у громадському житті, визнання), мережева організація діяльності молодіжних субкультур (що передбачає децентралізацію та самоврядування) та увага до ціннісної сфери життя молодого покоління.

У висновках до *третього розділу* узагальнено викладений матеріал та зазначено, що глобалізація спричиняє не лише концентрацію капіталу та експансію політичних та культурних цінностей та зразків поведінки країн «ядра» глобалізації для молодих людей «периферії», а і виникнення альтернативних молодіжних рухів та субкультур, нових моделей світогляду молодих громадян.

У **четвертому розділі «Молодіжні субкультури як чинник формування молодіжної політики в умовах глобалізації»** визначено та досліджено пріоритетні напрямки молодіжної політики на сучасному етапі політичного розвитку, проаналізовано особливості реалізації молодіжної політики під впливом молодіжних субкультур та процесу глокалізації.

У *першому підрозділі «Специфіка формування молодіжної політики в умовах глобалізації»* досліджено специфіку процесу формування молодіжних субкультур в умовах глобалізації, визначено характеристики молодіжних субкультур на сучасному етапі глобального розвитку.

Серед пріоритетних напрямків реалізації молодіжної політики в умовах глобалізації слід відзначити: забезпечення правової й соціальної захищеності молоді; – надання молодому громадянину гарантованого державою мінімуму соціальних послуг з навчання, виховання, духовного й фізичного розвитку, охорони здоров'я; забезпечення умов для професійної підготовки й працевлаштування; збалансована інтеграція державних й суспільних інтересів та прав особистості у формуванні й реалізації молодіжної політики; пріоритет суспільних ініціатив відносно діяльності державних органів та установ при фінансуванні заходів і програм, що стосуються молоді; залучення молодих громадян до особистої участі у формуванні й реалізації молодіжних програм.

Проаналізовано принципи молодіжної політики в умовах глобалізації. По-перше, повага до поглядів молоді та її переконань, надання права і залучення молоді до безпосередньої участі у формуванні й реалізації політики та програм, що стосуються суспільства взагалі і молоді зокрема. По-друге, правовий та соціальний захист молодих громадян, перш за все осіб, які не досягли 18 років, з метою створення необхідних стартових можливостей для їх повноцінного соціального становлення та розвитку. По-третє, сприяння ініціативі та активності молоді в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

У *другому підрозділі «Правові основи молодіжної політики та регулювання діяльності молодіжних субкультур»* автор аргументовано

відзначає, що реальний політичний процес в умовах глобалізаційних зрушень часто виявляється ширшим за правові межі.

Відзначено, що фундаментальні основи правового регулювання молодіжної політики та діяльності молодіжних субкультур, на яких базуються та які розвивають Закони України, Укази Президента, Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів, інші нормативно-правові акти закладено у Конституції України. Нормативно-правова база формування та реалізації молодіжної політики складається із Конституції України, Законів України, Указів Президента, Постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів, судових рішень, міжнародних правових документів.

Обґрунтовано, що молодіжна політика виступає одним із пріоритетних напрямків діяльності держави, який спрямований на створення та реалізацію економічних і організаційних умов та правових гарантій для самореалізації молодої людини й розвитку молодіжних об'єднань та рухів.

У *третьому підрозділі «Процес «глокалізації» та його вплив на формування молодіжних субкультур»* відзначено, що глобалізаційні процеси, які охоплюють в сучасному світі практично всі сфери життя більшості країн, актуалізують дослідження молодіжних субкультур і їх специфіки на глобальному, національному та локальному (регіональному) рівнях політичного взаємодії.

Аргументовано, що глобалізація в різних країнах світу має як загальні характеристики і параметри, так і певні національні, регіональні, субрегіональні та локальні особливості, тобто відповідну специфіку. У процесі «глокалізації» глобалізація і регіоналізація інтерпретуються як частини одного феномену, який виражений формулою: «мислити глобально, діяти локально».

У висновках до четвертого розділу зазначено, що вплив процесу глокалізації поширюється на всі сфери функціонування суспільства, в тому числі на діяльність молодіжних організацій, розвиток молодіжних субкультур, молодіжних соціально-політичних рухів. Безперечним є той факт, що процес глокалізації виступає визначальним чинником формування нових молодіжних рухів (у тому числі «антиглобалістських» і «альтерглобалістських»), має безпосередній вплив на трансформацію молодіжних субкультур і функцій, ролі і завдань представників молодого покоління в умовах кардинальних цивілізаційних зрушень.

У **висновках** узагальнено основні результати дисертаційного дослідження, сформульовано підсумкові положення і практичні рекомендації щодо впливу глобалізації на процес формування молодіжних субкультур, еволюції та тенденцій подальшого розвитку молодіжної політики в умовах глобалізації та глокалізації.

Феномен субкультури можна інтерпретувати як певну, відмінну від панівної культури, систему цінностей та соціальних установок, способів

групової поведінки та життєвих стилів, якій притаманні відповідні атрибути та ритуали, як спосіб вираження таких альтернативних цінностей. Водночас, субкультура створює власний світ, відмінний від інших соціальних просторів.

Аргументовано, що саме молодь є найбільш динамічною соціально-демографічною групою, яка бере активну участь у глобальних еволюційних та революційних змінах кількісного та якісного порядку. Під впливом глобалізації відбувається утвердження соціальних, політичних, культурних і морально-етичних цінностей, які визначають формування молодіжних субкультур у сучасному світі.

Аналізуючи процес глобалізації як фактор формування нових молодіжних субкультур, можна сформулювати наступні положення. По-перше, в умовах глобалізації з'являються не лише транснаціональні корпорації, нові наднаціональні політичні актори, а і альтернативні масові суспільні рухи, які демонструють здатність мобілізувати громадян різних країн для артикулювання та захисту власних інтересів. По-друге, вони характеризуються високим ступенем символічної інтеграції та відсутності вертикально організованої структури. По-третє, в різних країнах існують істотні відмінності у ступені розвитку та діяльності молодіжних рухів та організацій, які залежать від таких факторів, як рівень впливу у суспільстві традиційних політичних сил та громадських організацій, їх здатність відповідати вимогам часу, відкритість суспільства до появи нових молодіжних субкультур, нових сил, до новацій, рівень політичної культури влади та громадян.

Аргументовано, що пошук ефективних механізмів молодіжної політики, формування демократичного середовища її вироблення та реалізації можна вважати найактуальнішими завданнями як для вітчизняної політичної науки, так і політичної практики. Тому, на сьогоднішній день науково-теоретичні дослідження проблем молодіжних субкультур об'єктивно сприяють більш глибокому усвідомленню соціального призначення молодих громадян, їх об'єднань у становленні демократичного політичного режиму і дозволяють на практиці вирішувати ті найбільш проблемні питання, що постають в умовах глобалізації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Сурвілайте Д. В. Молодіжні субкультури: сутність та особливості функціонування / Д. В. Сурвілайте // Актуальні проблеми політики : збірн. наук. праць. – Одеса, 2013. – Вип. 50. – С. 287-292.
2. Сурвілайте Д. В. Правові основи формування молодіжної політики / Д. В. Сурвілайте // Актуальні проблеми політики : збірн. наук. праць. – Одеса, 2013. – Вип. 49. – С. 174-181.

3. Сурвілайте Д. В. Специфіка формування молодіжних субкультур в умовах глобалізації / Д. В. Сурвілайте // Актуальні проблеми політики : збірн. наук. праць. – Одеса, 2013. – Вип. 48. – С. 289-294.

4. Сурвілайте Д. В. Процесс «глокализации» и его влияние на формирование молодежных субкультур / Д. В. Сурвилайте // Научный вестник МГИИТ. – М., 2012. – № 5-6. – С. 132-139.

5. Сурвілайте Д. В. Глобалізаційні процеси та їх вплив на формування молодіжної політики / Д. В. Сурвілайте // Актуальні проблеми політики : збірн. наук. праць. – Одеса, 2012. – Спец. випуск. – С. 52-60.

6. Сурвілайте Д. В. Процессы социализации в среде молодежной субкультуры / Д. В. Сурвилайте // Теория и практика сервиса: экономика, социальная сфера, технологии : науч.-практич. журнал. – № 3(5). – 2010. – С. 74-81.

7. Сурвілайте Д. В. Социальное неравенство и молодежные субкультуры (методологический анализ) / Д. В. Сурвилайте // Социально-экономические аспекты сервиса: современное состояние и перспективы развития : сборн. науч. ст. по итогам III Межвуз. науч.-практич. конф. студ., магистрант. и аспирант. (Санкт-Петербург, 22-24 апреля 2009 г.). – СПб. : Изд-во СПбГУСЭ, 2009. – С. 22-26.

8. Сурвілайте Д. В. Динамические процессы в молодежной субкультуре / Д. В. Сурвилайте // Теория и практика сервиса: экономика, социальная сфера, технологии : науч.-практич. журнал. – № 1(3). – 2010. – С. 30-37.

9. Сурвілайте Д. В. Феномен молодежной субкультуры: тенденции социального развития в условиях кризиса / Д. В. Сурвилайте // Современные проблемы социологии. : сборн. труд. препод. и аспирант. кафедры «Социология» СПбГУСЭ, посвященный 5-летию кафедры / под ред. Р. А. Костина, С. И. Бояркиной. – СПб. : Изд-во СПбГУСЭ, 2010. – С. 11-17.

10. Сурвілайте Д. В. Глобалізаційні впливи на процес формування молодіжних субкультур / Д. В. Сурвілайте // Третій чорноморський політологічний форум : матер. конф. (Одесса, 2013). – Одеса : Фенікс, 2013. – С. 63-64.

11. Сурвілайте Д. В. Молодежная субкультура в системе социальных отношений / Д. В. Сурвилайте // Молодежь и наука XXI века: экономика и управление в сфере услуг : сборн. науч. ст. по итогам I Всеросс. науч.-практич. конф. студ., магистрант. и аспирант. (Санкт-Петербург, 23-26 апреля 2012 г.). Том IV. – СПб. : Изд-во СПбГУСЭ, 2012. – С. 115-120.

12. Сурвілайте Д. В. Процесс социализации и его влияние на динамические процессы в молодежной субкультуре / Д. В. Сурвилайте // Инновационные процессы в сфере сервиса: проблемы и перспективы : сборн. науч. трудов по результ. II Междунар. науч.-практич. конф. и школы-семинара (Санкт-Петербург, 16-17 июня 2010 г.). Том 4. – СПб. : Изд-во СПбГУСЭ, 2010. – С. 283-287.

АНОТАЦІЯ

Сурвілайте Д. В. Вплив глобалізації на процес формування молодіжних субкультур. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2013.

У дисертації здійснено комплексне дослідження впливу глобалізації на процес формування молодіжних субкультур, еволюції та тенденцій розвитку політичної діяльності молоді в умовах глобалізації та глокалізації, механізмів сучасної молодіжної політики, проаналізовано особливості та специфічні риси молодіжних субкультур. У межах здійсненого дослідження були отримані результати, що мають наукову новизну, обумовлену вирішенням актуальних проблем впливу глобалізації на формування молодіжних субкультур, які не отримали достатньої розробки у науковій літературі.

Обґрунтовано специфіку впливу глобалізації на процеси політичної соціалізації та ідентифікації молодих громадян. Визначено, що саме як наслідок глобалізаційних процесів у політичній, економічній, культурній сферах відбуваються зміни у світогляді молодого покоління, розвиток та функціонування молодіжних субкультур, що базуються на постмодерних інтерпретаціях політики, постматеріальних цінностях та використанні глобальних комунікативних мереж.

Проаналізовано основні тренди діяльності молодіжних субкультур в умовах глобалізації, які обумовлені уніфікацією простору політичних та соціокультурних ідентичностей під впливом глобалізації та поширенням молодіжних субкультур, які виникли у країнах «ядра» світової системи на країни «напівпериферії» та «периферії». Визначено, що у процесі глокалізації відбувається формування альтернативних молодіжних субкультур, представники яких проголошують пріоритет національних і локальних культур, цінностей і традицій, історичної спадщини.

Ключові слова: глобалізація, молодіжні субкультури, молодіжна політика, молодіжні організації, політична соціалізація молоді, державна молодіжна політика, глокалізація, права молоді.

АННОТАЦИЯ

Сурвилайте Д. В. Влияние глобализации на процесс формирования молодежных субкультур. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.04 – политические проблемы международных систем

и глобального развития. Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2013.

В диссертации осуществлено комплексное исследование влияния глобализации на процесс формирования молодежных субкультур, эволюции и тенденций развития политической деятельности молодежи в условиях глобализации и глокализации, механизмов современной молодежной политики, проанализированы особенности и специфические черты молодежных субкультур. В рамках проведенного исследования были получены результаты, имеющие научную новизну, обусловленную решением актуальных проблем влияния глобализации на формирование молодежных субкультур, не получили достаточной разработки в научной литературе.

Обоснована специфика влияния глобализации на процессы политической социализации и идентификации молодых граждан. Определено, что именно вследствие глобализационных процессов в политической, экономической, культурной сферах происходят изменения в мировоззрении молодого поколения, развитие и функционирование молодежных субкультур, основанных на постмодернистских интерпретациях политики, постматериальных ценностях и использовании глобальных коммуникативных сетей.

Проанализированы основные тренды деятельности молодежных субкультур в условиях глобализации, которые обусловлены унификацией пространства политических и социокультурных идентичностей под влиянием глобализации и распространением молодежных субкультур, возникших в странах «ядра» мировой системы на страны «полупериферии» и «периферии». Определено, что в процессе глокализации происходит формирование альтернативных молодежных субкультур, представители которых провозглашают приоритет национальных и локальных культур, ценностей и традиций, исторического наследия.

Обосновано понимание глокализации, как совокупности глобализационных процессов и динамического развития локальных культур и сообществ, которые влияют на трансформации молодежных субкультур. Определены факторы влияния глокализации на молодежные субкультуры, которые обусловлены особенностями социального и экономического развития регионов, а также местными традициями, менталитетом, культурой, развитостью системы научных и образовательных учреждений, религиозной ориентированностью граждан.

Процесс глокализации выступает одним из главных факторов формирования новых молодежных движений (в том числе «антиглобалистских» и «альтерглобалистских»), имеет непосредственное влияние на трансформацию молодежных субкультур и функций, роли и задач представителей молодого поколения в условиях кардинальных цивилизационных сдвигов. Исследована роль глобализационных процессов в формировании новых

молодежных организаций, движений и субкультур, деятельность которых направлена на выражение в общественно-политическом дискурсе политических, социальных, экономических, экологических, культурных форм организации жизни современного общества в условиях глобализации. Определено, что к ним относятся альтернативные, экологические и нетрадиционные молодёжные движения и субкультуры.

Обосновано понимание идеологической основы деятельности молодежных движений и молодежных субкультур, которая изменяется под влиянием глобализации. Отмечена ее эклектичность и определены следующие характеристики: постматериальных систему ценностей, перенос внимания на самореализацию личности, участия в общественной жизни, потребность в признании со стороны молодежного сообщества, децентрализацию организации молодежных субкультур. Отдельное внимание уделяется идеи отчуждения, которая находится в основе деятельности молодежных субкультур и движений современности и актуализируется под влиянием процессов глобализации.

Ключевые слова: глобализация, молодежные субкультуры, молодежная политика, организации, политическая социализация молодежи, государственная молодежная политика, глокализация, права молодежи.

SUMMARY

Survilaytye D. V. The impact of globalization on the process of youth subcultures formation. – Manuscript.

Dissertation for a scientific degree of Candidate of Political Sciences, specialty 23.00.04 – political problems of international systems and global development. National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2013.

The thesis presents a comprehensive research of the impact of globalization on the process of youth subcultures formation, evolution and trends of political activities of young people in the context of globalization and glocalization, mechanisms of contemporary youth policy, peculiarities and specific features of youth subcultures. The dissertation study by virtue of the resolving of actual problems concerning the impact of globalization on the process of youth subcultures formation, represents the results that have a scientific novelty and have not been sufficiently developed in the scientific literature before.

The specificity of the globalization's influence on the process of political socialization and identification of young people was justified. Determined that changes in the outlook of young generation, development and functioning of youth subcultures, based on postmodern interpretations of policy, postmaterial values and using of global communication networks are the consequences of globalization in the political, economic and cultural spheres.

The basic trends of youth subcultures' activity in the context of globalization, caused by unification of space of political and cultural identities under the influence of globalization and the distribution of youth subcultures emerged in the «heart» of the «semiperiphery» and «periphery» countries world's system, are analysed. Determined, that in the process of glocalization a formation of alternative youth subcultures takes place, whose representatives proclaim the priority of national and local cultures, values, traditions and historical heritage.

Keywords: globalization, youth subcultures, youth policy, organizations, political socialization of young people, state youth policy, glocalization, the rights of young people.